

**ЧАСТНОЕ ОБЩЕОБРАЗОВАТЕЛЬНОЕ УЧРЕЖДЕНИЕ
«ТАТНЕФТЬ-ШКОЛА» г. АЛЬМЕТЬЕВСКА**

Рассмотрена и принята
на педагогическом совете
Протокол № 1
«27» августа 2020 г.

СОГЛАСОВАНО:

Зам. директора по УВР
ЧОУ «Татнефть-школа»

Н.А.Шокурова

«24» авг 2020 г.

УТВЕРЖДАЮ:

Директор

ЧОУ «Татнефть-школа»

О.А.Калягина

Приказ № 103

«24» авг 2020 г.

РАБОЧАЯ ПРОГРАММА

учебного предмета «Литература и родной язык на родном языке»

для 1-4 классов

на 2020-2021 учебный год

**Программу разработала и реализует
учитель татарского языка
Сафина Гульназ Исмагиловна**

АҢЛАТМА ЯЗУЫ

Татар теленнән эш программасы түбәндәге дәүләт документларына нигезләнеп төзелде:

1. “Россия Федерациясенең “Мәгариф турында” федераль законы (Федеральным законом от 29 декабря 2012 г. № 273 “Об образовании в Российской Федерации”
2. Төп гомуми белем бирүнең Федераль дәүләт белем бирү стандарты (Россия Мәгариф һәм Фән министрлыгында 2010 нчы елның 17 нче декабрь боерыгы 1897 нче номер белән расланган, РФ Юстиция Министрлыгында 19644 нче регистрацион номеры белән 2011 нче елның 1 нче февралендә теркәлгән). (Приказом Министерства образования и науки Российской Федерации от 17.12.2010 г. № 1897, зарегистрированным Минюстом России 01.02.2011 г., рег.№ 19644 «Об утверждении федерального государственного образовательного стандарта основного общего образования»)
3. Приказом Министерства образования и науки Российской Федерации от 31.12.2015 г. № 1577, «О внесении изменений в федеральный государственный образовательный стандарт основного общего образования», утвержденный приказом Министерства образования и науки Российской Федерации от 17.12.2010 г. № 1897)
4. Законом Российской Федерации от 25.10.1991. №1807-1 «О языках народов Российской Федерации»
5. Приказом Министерства образования и науки Российской Федерации от 31.03.2014 г. № 253 «Об утверждении федерального перечня учебников, рекомендуемых к использованию при реализации имеющих государственную аккредитацию образовательных программ начального общего, основного общего и среднего общего образования»
6. Татарстан Республикасының “Мәгариф турында” законы. (22 июнь 2013 ел №68)
7. Татарстан Республикасының “Дәүләт телләре һәм Татарстан республикасында башка телләр” турындагы законы; (8.07.1992 . N 1560 – XII (3.03.2012 елгы редакциядә)
8. "Татарстан Республикасы Министрлар Кабинетының «2014 – 2020 елларга Татарстан Республикасы дәүләт телләрен һәм Татарстан Республикасында башка телләрен саклау, өйрәнү һәм үстерү» дәүләт программасын раслау турында» 2013 ел, 25 октябрь, 794 нче карары белән расланган «2014 – 2020 елларга Татарстан Республикасы дәүләт телләрен һәм Татарстан Республикасында башка телләрен саклау, өйрәнү һәм үстерү» дәүләт программасы. (25.10.2013.№794)
9. Белем учреждениесендә уку туны оештыру шартларына санитар – эпидемиологик таләпләр (РФ дәүләтнең баш врачы тарафыннан 2010 нчы елның 29 нчы декабрненнән 189 нчы номерлы карары белән расланган).
10. 2014/2015 уку елында белем бирү процессында куллануга тәкъдим ителгән дәреслекләрнең региональ исемлеге. (приказ №253 31.03.2014 ел)
11. “Рус телендә урта(тулы) гомуми белем бирү мәктәпләре өчен татар теле һәм әдәбиятыннан үрнәк программалар”: 1-11 сыйныфлар\ (төзүче авторлары: Ч.М. Харисова, К.С.Фәтхуллова, З.Н.Хәбибуллина) Казан: Татарстан китап нәшрияты, 2011
12. Әлмәт шәһәре ЧОУ “Татнефть-школа”ның 2018-2019 нчы уку елына уку планы
13. Әлмәт шәһәре ЧОУ “Татнефть-школа”ның 2018-2019 нчы уку елына еллык календарь графигы
14. Әлмәт шәһәре ЧОУ “Татнефть-школа”ның ”Положение о структуре, порядке разработки и утверждения рабочих программ учебных курсов, предметов, дисциплин (модулей)”

Татар телен дәүләт теле буларак уку туның гомуми максаты — укучыларда **коммуникатив компетенция** (аралашу осталыгы) формалаштыру. **Компетенция** — аралашуны тәмин итә торган белем, күнекмәләр һәм осталыклар бердәмлеге ул. **Коммуникатив компетенция** — аралашу максатын, урынын, вакытын, анда катнашучыларның социаль хәлен исәпкә алып, фикерне төгәл һәм эзлекле итеп белдерә алу осталыгы ул. Моңа бәйле рәвештә татар теленә өйрәтүдә аңлы-коммуникатив методка өстенлек бирелергә тиеш.

Гомуми башлангыч белем мәктәбендә татар теленә өйрәтүнең төп максатлары түбәндәгеләрдән гыйбарәт: 1) **гамәли максат**, ягъни татар теленә фонетик, лексик, грамматик берәмлекләрен гамәли үзләштерү һәм укучыларның сөйләм күнекмәләрен үстерүгә ирешү; 2) **гомуми белем бирү максаты** — укучыларның акыл эшчәнлеген активлаштыру, логик фикерләү сәләтен камилләштерү, сөйләм

культурасын үстерү; 3) **тәрбияви максат** — балаларның рухи дөньясын баеп, аларда шәхесара һәм мәдәниягара аралашу күнекмәләре булдыру, төрле милләт вәкилләре арасында дуслык һәм хөрмәт хисе тәрбияләнү.

Гамәли максатка ирешү өчен, укучыларны татар сөйләмән тыңлап аңларга, диалогик һәм монологик формада аралашырга, төрле жанрлардагы татар текстларын сәнгатьле итеп һәм аңлап укырга, татар теленң фонетик, лексик, грамматик нигезләрен гамәли үзләштереп, сөйләм булдырырга күнектерү бурычлары куела. Гомуми белем бирү һәм тәрбияви максатларга ирешү өчен, укучыларның акыл хезмәте күнекмәләрен үстерү, татар сөйләм этикеты үрнәкләрен урынлы кулланырга өйрәтү, татар дөньясы, шул исәптән татар халкының гореф-гадәтләре, милли бәйрәмнәре, халык авыз ижаты үрнәкләре белән таныштыру сорала.

Татар теленә өйрәтү беренче чиратта *фәннилек, аңлылык, аңлаешлылык, системалылык, эзлеклелек, күрсәтмәлелек, укучыларның яшъ үзенчәлекләрен исәпкә алу* кебек гомумдидактик принциплаганигезләнә. Моннан тыш, коммуникатив методның нигезен тәшкит иткән *телгә өйрәтүне гамәли эшчәнлеккә юналту, тел һәм сөйләм берәмлекләрен сайлау һәм өйрәтүгә функциональ якын килү, тел берәмлекләрен концентрик рәвештә урнаштыру һәм этаплап өйрәтү, тел берәмлекләрен ситуатив-тематик нигездә өйрәтү, лексик-грамматик материалны синтаксик нигездә үзләштерү, укучыларның ана теле үзенчәлекләрен исәпкә алу* принципларын да истә тотып эш итү таләп ителә. Гомуми башлангыч белем мәктәбендә татар теле дәрәсләре укучыларның гамәли белемнәрен, сөйләм күнекмәләрен, аралашу осталыкларын үстерүгә юналтелергә тиеш. Бу исә сөйләм эшчәнлегенң төрләренә — тыңлап аңлау, сөйләнү, уку һәм язуга үзгә бәйләнештә һәм системалы өйрәтүне үз эченә ала.

Тыңлап аңлауга өйрәтү барышында укучылар, аерым сүзләрен, жөмләләрен һәм бәйләнешле текстларны ишетеп, аларның әйтелешен, мәгънәләрен һәм эчтәлекләрен аңларга күнегергә тиешләр. Башлангыч сыйныфларда укучыларны, укытучының һәм сыйныфташларының сөйләмән яки аудиокушымтадагы татар сөйләмән тыңлап, эчтәлегенә төшенеп барырга, кирәкле мәгълүматны аерып, сорауларга җавап бирергә, әңгәмә корырга, эчтәлекне татарча сөйләп бирергә күнектерү мөһим.

Диалогик сөйләмгә өйрәткәндә, укучыларның мәктәптәге һәм жәмәгать урыннарындагы тормышына бәйле диалогларны сәнгатьле итеп уку һәм яттан сөйләнү, охшаш диалог төзү эшләренә өстенлек бирү әһәмияткә ия. Алар аша укучылар татар сөйләм этикеты үрнәкләрен, тотрыклы сөйләм гыйбарәләрен, реплика төрләрен актив рәвештә үзләштерә алалар. Уку аралашуы чын аралашуга китерсен өчен, балаларны үз фикерләрен төгәл һәм дөрес итеп белдерергә өйрәтү зарур.

Монологик сөйләмгә өйрәтү кешеләрне, предметларны, табигать күренешләрен, хайваннарны тасвирлауга, шулай ук мәктәп, шәһәр (авыл), гаилә һәм башка темаларга хикәя төзеп сөйләнүгә, укылган (тыңланган) текстның эчтәлеген сөйләп бирүгә кайтып кала. Укучыларда монологик сөйләм күнекмәләре үсеш алсын өчен, аларны билгеле бер ситуациягә бәйле жөмләләр төзеп әйтергә, аларны үзгә бәйләргә һәм логик яктан эзлекле текст төзүгә әзерләү кирәк.

Укуга өйрәткәндә, укучылар башта татар хәрефләрен танып, алар белдергән авазларны дөрес әйтү; тартыкны сузыкка ияртеп, кыска сүзләрен бөтен килеш, озын сүзләрен ижекләп уку, алга таба жөмләләрен һәм бәйләнешле текстларны сәнгатьле итеп һәм аңлап уку; укылганның эчтәлегенә төшенеп бару, яңа сүзләрнең мәгънәләрен контекстан чыгып аңлау яки сүзлектән табу күнекмәләренә ия булырга тиешләр. Моңа ирешү өчен, башлангыч чорда ситуатив-тематик яки грамматик нигездә төркемләнгән сүзләр һәм сүзтезмәләр, жөмләләр яисә бәйләнешле уку текстлары белән эш итәргә кирәк. Алар укучыларның яшъ үзенчәлекләреннән чыгып сайланырга һәм тәрбияви яктан әһәмиятле булырга тиеш. Алга таба таныш материалга нигезләнгән кечкенә күләмле текстларны, шулай ук таныш булмаган сүзләр кергән текстларны эчтән аңлап укырга, кирәкле мәгълүматны табарга, сүзлекләрдән файдаланырга өйрәтү мөһим. Шулай ук укучылар, шигырьләрен яттан өйрәнәп, сәнгатьле итеп сөйли белергә тиешләр. Башлангыч сыйныфларда *кычкырып уку* һәм *эчтән уку* төрләренә өстенлек бирелә. Моннан тыш, *карап чыгу максаты белән уку, өйрәнү максаты белән уку, танышу максаты белән уку, эзләнү максаты белән уку* төрләрен куллану да әһәмияткә ия.

Язуга өйрәтү татар алфавитындагы хәрефләрнең язылышын истә калдыру; сүзләрен ижекләргә бүлеп, юлдан-юлга дөрес күчереп язуга кагыйдәләрен үзләштерү; сөйләмдә актив кулланыла торган сүзләрен орфографик дөрес язуга күнекмәләрен үстерүдән гыйбарәт. Моңа ирешү өчен, жөмләләрен яки текстны үзгәрешсез күчереп язуга (1—2 нче сыйныфлар); нокталар урынына кирәкле сүзләрен яки

жәяләр эчендә бирелгән сүзләрне кирәкле формада куеп, жөмлэләрне күчереп язу (3—4 нче сыйныфлар) кебек эш төрләрән куллану зарур.

Язма сөйләмгә өйрәтү терәк сүзләр яки сүзтезмәләр белән лексик тема яки ситуация буенча жөмлэләр һәм кечкенә хикәяләр язуны үз эченә ала. Аерым жөмлэләрдән бәйләнешле язма сөйләмгә күчелә. Укучыларны үзләренң гаиләләре, мәктәпләре, сыйныфташлары һәм дуслары, яшәгән шәһәрләре яки авыллары турында кечкенә хикәяләр язарга өйрәтү мөһим. Котлау откырткасы яки хат язу, рус теленнән татарчага тәржемә итү эшләре дә укучыларның язма сөйләм күнекмәләрен камилләштерә. Шунысы мөһим: башлангыч сыйныфларда язма сөйләмгә караганда телдән сөйләмгә күбрәк игътибар бирелергә тиеш.

Дәрәсләрдә тел һәм сөйләм материалы аша татар халкының тормыш-көнкүреше, йолалары һәм гореф-гадәтләре, милли бәйрәмнәре һәм ризыклары турында мәгълүмат житкерү, халык авыз ижаты үрнәкләре белән таныштыру балаларны әхлакый һәм эстетик яктан тәрбияли, аларның дөньяны танып белү мөмкинлекләрен арттыра.

Сөйләмнең фонетик, лексик, грамматик ягын үстерү өчен, беренче дәрәсләрдән үк авазларны — сүзләр аша, ә сүзләрне жөмлэләр аша дәрәс әйтергә күнектерү, актив үзләштерелгән жөмлә калыпларын бәйләнешле сөйләмгә кертергә өйрәтү шарт. Лексик минимумга килгәндә, башлангыч мәктәптә 1000 гә якын сүзгә актив үзләштерү һәм сөйләмдә куллану күнекмәләре булдыру бурычы куела. Моның өчен кулланылыш ешлыгынан чыгып сайланган сүзләр һәр сыйныфта тематик принципка нигезләнеп бирелә. Шулай ук укучылар, терминнарны атамыйча гына, мәгънәләре ягыннан якын (синонимнар), капма-каршы (антонимнар) яки әйтешләрә охшаш сүзләрне дә (омонимнар) гамәли үзләштерергә тиешләр. Грамматик минимумның эчтәлеген аралашу оештыру өчен кирәк булган тел берәмлекләре һәм аларның морфологик формалары, жөмлә калыплары тәшкил итә. Укучылар аларны сөйләм үрнәкләре аша гамәли үзләштерергә тиешләр. Орфоэпик-орфографик минимум исә аваз-хәреф мөнәсәбәтләрен, татар теленә хас булган үзенчәлекле авазларның һәм ижек калыпларының әйтешен, хикәя һәм сорау жөмлә интонациясен, сүз басымын гамәли үзләштерүне үз эченә ала.

Уку эшчәнлегенң универсаль гамәлләре (УУГ):

Регулятив:

- уку хезмәтен планлаштырырга өйрәтү;
- үзенә максат куярга өйрәтү;
- эш тәртибен аңлап, уку эшчәнлеген оештыра белү;
- укудагы уңышлылыгын һәм уңышсызлыкларын күрә белү;
- укытучының күрсәтмәләрен аңлап үти белү;
- уку эшчәнлее нәтижәләрен контрольгә ала белү;
- уку хезмәтенә бәя бирә белү;
- укудагы уңышларның, уңышсызлыklarның сәбәбен аңлай, анализлай белү
- дәрәскә кирәкле уку-язу әсбапларын эзерли белү, алар белән дәрәс эш итә белү;
- дәрәстә эш урынын мөстәкыйль эзерли белү һәм тәртиптә тоту күнекмәләрен үстерү;

Коммуникатив:

- әңгәмәдәшенң фикерен тыңлай, аралаша белү күнекмәләрен формалаштыру;
- парларда һәм күмәк эшли белү;
- әңгәмәдәшен белән контактны башлай, дәвам итә, тәмамлай белү;
- аралаша белү сәләтен үстерү (арашучанлык, хислелек, эмпатия хисләре)

Танып – белү:

- фикерләүне үстерү белән бәйле психик функцияләр: логик фикерләү, сәбәп – нәтижә бәйләнешләрен табу, индуктив, дедуктив фикерли белү.
- классификацияләү өчен уртак билгеләрне билгеләү;
- ихтыяр көче, максатчанлык, активлык кебек сәләтләрне формалаштыру;
- үрнәк буенча эшли белү;
- аерым темаларга караган сорауларга җавап бирә белү; рәсем буенча жөмлэләр, сораулар төзи белү;
- аңлап укый белү;

1 нче сыйныфта татар телен укыту **телдән эзерлек чоры** белән башланып китә. Беренче чиректә балалар төрле аралашу ситуацияләренә бәйлә жөмлә калыпларын күрсәтмәләлек аша үзләштерергә, аларны дөрес һәм аңлаешлы итеп әйтә белергә, укытучының сорауларына җавап бирә һәм кечкенә диалоглар (монологлар) төзеп сөйли алырга тиешләр. Телдән эзерлек чорында, укучыларның яшь үзгәрешләрен исәпкә алып, санамышлар, тизәйткечләр, мәкальләр, кечкенә җырлар өйрәтү, төрле кызыклы уеннар куллану, физкультпаузлар үткәрү бигрәк тә мөһим. Һәрбер лексик теманы өйрәнгәннән соң, кабатлау дәресендә укучыларның белем һәм сөйләм күнекмәләрен тикшереп бару укытучының игътибар үзегендә булырга тиеш.

Укучыларда татар телен өйрәнүгә карата тотрыклы кызыксыну уяту һәм омтылыш тәрбияләү, аларның белемнәрен тагын да тирәнәйтү һәм укытуның сыйфатын яхшырту максатыннан, дәрестән тыш эшчәнлекне оештыруга да тиешле игътибар бирү мөһим. Моның өчен ин яхшы шигырь сөйләүче яки иң яхшы жыр башкаручыга, иң яхшы рәсем ясаучы яки иң яхшы инша язучыга конкурслар, төрле викториналар уздыру; татар әкиятләрен сәхнәләштерү, татар биоләрен башкару, сыйныф газеталары чыгару, татар балалар шагыйрьләре белән очрашулар һәм кызыклы кичәләр үткәру; курчак театрына бару, күренекле татар шәхесләренен музейларына экскурсияләр оештыру аеруча әһәмиятле. Мондый чаралар татар телен укытуны тагын да камилләштерүгә, аның нәтижелелеген арттыруга китерә.

1нче сыйныф
АРАЛАШУ ҺӘМ ӘДӘБИ УКУ ТЕМАЛАРЫ

1. Исәнме, мәктәп!
2. Гаилә.
3. Сәламәт бул!
4. Шәһәрдә.
5. Уенчыклар кибетендә.
6. Киемнәр кибетендә.
7. Ашамлыклар кибетендә.
8. Ел фасыллары.
9. Яңа ел бәйрәме.
10. Без кунакка барабыз.
11. Без уйныйбыз, жырлыйбыз.
12. Йорт хайваннары һәм кошлары.
13. Кыргый хайваннар һәм кошлар.
14. Әниләр бәйрәме.
15. Бакчада.
16. Без спорт яратабыз.
17. Жәйге ял.

исәнмесез, исәнме, укучы, укытучы, малай, кыз, мәктәп, сыйныф, дәрес, дәфтәр, китап, акбур, такта, бу, кем, нәрсә, әйе, юк, түгел, мин, син, ул, без, сез, алар, басарга, утырырга, укырга, нишләргә, рәхмәт, сау бул, сау булыгыз

2. Гаилэ 2+2

гаилә, кеше, эти, эни, абый, апа, эне, сеңел, бала, эби, бабай, исем, өй, нинди, ничек, ничә, ничәнче, кайда, зур, кечкенә, яхшы, начар, яшь, шәһәр, авыл, бар, һәм, яшәргә, эшләргә, яратырга, карарга

3. Сәламәт бул! 2+2

баш, колак, чәч, борын, бит, күз, тел, кул, бармак, аяк, тарак, тарарга, су, юарга, чистартырга, сәламәт булырга

4. Шәһәрдә 2+2

шәһәр, урам, йорт, киң, тар, озын, кыска, биек, чиста, матур, барырга, кайтырга, кая.

5. Уенчыклар кибетендә 2+2

уенчык, йомшак, курчак, туп, аю, төлке, песи, эт, алырга, бирергә, килгергә, китәргә, әйтергә, кирәк (түгел).

6. Киемнәр кибетендә 2+2

кием, күлмәк, чалбар, бүрек, бияләй, яулык, оек, кияргә, салырга

7. Ашамлыклар кибетендә 2+2

Ипи, сөт, чәй, конфет, май, шикәр, яшелчә, алма, ашарга, эчәргә

8. Ел фасылшары 3+2

кыш, яз, жәй, көз, жылы, салкын, аяз, кар ява, кояш, жил исә, яңгыр, хәзер, бүген, иртәгә, кичен, көндөз

9. Яңа ел бәйрәме 2+2

бәйрәм, Яңа ел, бүләк, Кыш бабай, Кар кызы, чыршы, котларга, теләргә, бәхет, шатлык, тиздән, башланырга, бизәргә, эләргә

10. Без кунакка барабыз 2+2

кунак, чынаяк, пычак, кашык, калак, чәнечке, тәлинкә, бал, баллы, пешерергә, чюкчәк, гөбәдия, өчпочмак, кыстыбый, пәрәмәч, коймак

11. Без уйныйбыз, жырлыйбыз 2+2

уйнарга, жырларга, жыр, жырчы, биергә, көләргә, шатланырга, бию, биюче, шигырь, мазәк, сөйләргә, гармун, курай, күңелле, турында, белән

12. Йорт хайваннары һәм кошлары 2+2

хайван, сыер, бозау, ат, колын, сарык, кәжә, дунгыз, кош, этәч, тавык, каз, үрдәк, күркә, каз бәбкәсе, үрдәк бәбкәсе, чеби, кычкырырга, мияуларга, өрергә, чабарга

13. Кыргыз хайваннар һәм кошлар 1+1

урман, кыргыз, бүре, куян, кәрпә, тиен, поши, болан, усал, куркак, чыпчык, күгәрчен, карга, тухран, төс, ак, кара, кызыл, яшел, зәңгәр, сары, соры, очарга

14. Әниләр бәйрәме 2+2

булышырга, савыт-саба, үтүкләргә, сөртәргә, себерергә, себерке, жыештырырга, идән, тузан, бергә, ял итәргә, кайчан, ай, көн, ел

15. Бакчада 3+3

бакча, чәчәк, кыяр, кишер, суган, бәрәңге, кәбестә, жиләк, жимеш, агач, төрлө, үсәргә, жыярга, утарга, казырга, утыртырга, су сибәргә, чүп үләнә, эшчән, ялкау

15. Без спорт яратабыз 0,5+1

ярыш, көрәш, көрәшчә, чана, чангы, жиңү, жиңүчә, жиңәргә, сикерергә, йөгерергә, катнашырга, шуарга, кышкы, жәйгә, ә, тиз, әкрән (акрын)

17. Жәйгә ял 0,5+1

табигать, су коенырга, кызынырга, балык тотарга, кармак, саф һава, йөергә, жәяү, очрашырга, очратырга, күл, диңгез, Кара диңгез, быел, былтыр, гөмбә, эссе, күп, аз

ГРАММАТИК МИНИМУМ

1. Берлек һәм күплек сандагы исемнәрне гамәли үзләштерү һәм аларга *кем?* яки *нәрсә?* сорауларын куярга өйрәтү.

2. Исемнәргә һәм зат алмашлыкларына *-ныкы/-неке* кушымчаларын ялгап, *кемнеке?* соравына җавап бирергә күнектәрү.

3. Урын-вакыт, чыгыш, юнәлеш, төшем килешләрендәге исемнәрне сөйләмдә дәрәс кулланырга күнектәрү.

4. Исемнәрдә сан, килеш кушымчаларының ялгану тәртибен истә калдыру.

5. Баш килештәге зат һәм сорау алмашлыкларын сөйләмдә кулланырга күнектерү.
6. *Сыйфат + күплек сандагы исем (матур урамнар)* төзелмәсен дәрәс кулланырга өйрәтү.
7. Микъдар һәм тәртип саннарын (1—10 саннары), *сан + исем (биш укучы)* төзелмәсен гамәли үзләштерү.
8. *Белән, турында* бәйләкләр; *күп, аз* рәвешләр белән жөмлэләр төзәргә өйрәтү.
9. Боерык фигыльнең II зат берлек һәм күплек сан формаларын тыңлап аңларга күнектерү.
10. Хәзәргә заман хикәя фигыльләрне, барлыкта һәм юклыкта зат һәм сан белән төрләндереп, сөйләмдә кулланырга ирешү.
11. *-мы/-ме, түгел* кисәкчәләрен жөмлэләрдә дәрәс кулланырга өйрәтү.
12. Татар жөмләсендә сүз тәртибен гамәли үзләштерү.
13. Хикәя, сорау жөмлэләр төзеп әйтәргә өйрәтү.

СӨЙЛӘМ ҮРНӘКЛӘРЕ

1. Исәнмесез! (Исәнме!) Хәерле иртә! Хәерле көн! Хәерле кич! Сабулыгыз! (Сау бул!)
2. Син (ул, бу, сез, алар) кем(нәр)? Мин — Азат. Ул — укучы. Бу — әни. Алар — укучылар. Болар кемнәр? Болар — балалар.
3. Бу нәрсә? Бу — китап. Бу — пәси. Болар нәрсәләр? Болар — китаплар. Болар — пәсиләр.
4. Бу дәфтәрме? Әйе. Бу — дәфтәр. Юк, бу дәфтәр түгел, бу — китап.
5. Азат бармы? Әйе, Азат бар. Азат юк.
6. Сыйныфта ничә укучы бар? Сыйныфта ун укучы бар.
7. Китап нинди? Китап матур. Бу нинди китап? Бу — матур китап.
8. Китап кемнеке? Китап минеке (Азатныкы, Рәшитнеке).
9. Китап кайда? Китап өстәлдә.
10. Укучы нишли? Укучы яза (сөйләшә, укый, сөйли).
11. Укучы кая бара? Ул мәктәпкә бара.
12. Укучы кайдан кайта? Ул мәктәптән кайта.
13. Бу ничәнче мәктәп? Бу — беренче мәктәп.
14. Бәйрәм кайчан була? Бәйрәм иртәгә була.
15. Ул ничек укый? Ул яхшы укый.
16. Бу китап нәрсә турында? Бу китап Казан турында.
17. Ул нәрсә турында сөйли? Ул Казан турында сөйли.
18. Ул кем белән уйный? Ул Азат белән уйный.
19. Ул мәктәптән нәрсә белән кайта? Ул трамвай белән кайта.
20. Ул нәрсә ярата? Ул алма ярата.

ОРФОЭПИК ҺӘМ ОРФОГРАФИК МИНИМУМ

1. Имитация һәм кабатлаулар аша авазларның сүзләрдә, сүзтәзмәләрдә, жөмлэләрдә дәрәс әйтәлешен үзләштерү.
2. Татар телендәге үзенчәлекле авазларның әйтәлешен истә калдыруга ирешү.
3. Сузык һәм тартык авазларны, калын һәм нечкә сузыкларны, яңгырау һәм саңгырау тартыкларны сөйләмнең эчтәлегенә зыян китермәслек итеп әйтәргә күнектерү.
4. Сүзләрнең калын яки нечкә әйтәлешен гамәли үзләштерү, сингармонизм законына (рәт һәм ирен гармониясенә) буйсынган сүзләрне дәрәс әйтәргә күнектерү.
5. Татар һәм рус телләрендәге сузык һәм тартык авазларның әйтәлешендәге аермаларны искәртү.
6. Сүзләрдә һәм аларның төрле грамматик формаларында басымны дәрәс куярга өйрәтү (*-ма/-мә* юклык кушымчасы алдында; *-мы/-ме* сорау кисәкчәсе алдында; сорау алмашлыкларында).
7. Хикәя, боеру һәм сорау жөмлэләрне интонацион яктан дәрәс әйтәргә гадәтләндерү.
8. Татар теленең ижек калыпларына нигезләнган уку кагыйдәләрен гамәли үзләштерү.
9. Татар хәрәфләрен дәрәс язарга күнектерү.
10. Сүзләрне, ижекләргә бүлеп, юлдан-юлга күчереп язарга өйрәтү.
11. Әйтәлеше белән язылышы арасында аерма булмаган сүзләрне ишетеп язарга күнектерү.
12. Әйтәлеше белән язылышы арасында аерма булган сүзләрнең язылышын искәртү (*төлке, борын, русча*).

13. Ялгызлык исемнәрне баш хәрәфтән язарга өйрәтү.
14. Жөмләне баш хәрәфтән башлап, ахырында нокта, сорау яки өндәү билгесе куеп язарга күнектәрү.

СӨЙЛӘМ ЭШЧӘНЛЕГЕНЕҢ ТӨРЛӘРЕНӘ ӨЙРӘТҮГӘ ТАЛӘПЛӘР

Тыңлап аңлау

Укытучының дәрәс үткәрү белән бәйлә күрсәтмәләрен, сорауларын аңлап, сөйләшүдә катнашу;
сыйныфташларның сөйләмен ишетеп аңлау;
тыңланган сүзләрнең һәм сүзтезмәләренң мәгънәсенә, аерым жөмләләрнең эчтәлегенә тулысынча төшенү.

Диалогик сөйләм

Лексик тема буенча сорау-җавап репликаларын сөйләмдә куллану; укытучының сорауларына җавап бирү һәм сораулар кую;

диалогларны сәнгатьлә итеп уку һәм яттан сөйләү;

татар сөйләм этикеты үрнәкләреннән урынлы файдаланып, сөйләшү үткәрү (һәр укучының репликалар саны 3 тән ким булмашка тиеш).

Монологик сөйләм

Лексик темага караган сүзләрне кулланып, предметларны атау;

мәктәп, гаилә һәм сыйныфташларны, табигатьне тасвирлау;

укылган текстның эчтәлеген сөйләп бирү;

4 жөмләдән дә ким булмаган хикәя төзеп сөйләү.

Уку

Телдән үзләштерелгән уку материалына бәйлә жөмләләрне һәм текстларны сәнгатьлә итеп уку һәм укыганның эчтәлегенә төшенү;

кечкенә шигырьләрне сәнгатьлә итеп уку һәм яттан сөйләү;

халык авыз ижаты үрнәкләрен (санамышлар, тизәйткечләр, мәкальләр) яттан әйтү.

Язу

Татар алфавитындагы хәрәфләрне дәрәс язу;

актив үзләштерелгән сүзләрне, кыска жөмләләрне күчереп язу;

әйтелешә белән язылышы арасында аерма булмаган сүзләрне дәрәс язу;

жөмләне баш хәрәфтән башлап, ахырында нокта, өндәү яки сорау билгесе куеп язу.

ӘДӘБИ УКУ

Әдәби укуга өйрәтүнең төп максатлары:

- 1) гамәли үзләштергән белемнәрне әдәби әсәрләр уку аша ныгыту һәм сөйләмдә куллануга ирешү;
- 2) укучыларның татар телендә аралашу осталыкларын үстерү;
- 3) татар балалар әдәбиятының күренекле вәкилләре, аларның ижаты турында беренчел мәгълүмат бирү;
- 4) әдәби әйтелеш нормаларын саклап, дәрәс, йөгәрек, аңлап, сәнгатьлә итеп укырга һәм уку тизлегә нормаларын үтәргә өйрәтү;
- 5) татар телендә укуга кызыксыну уяту, әдәби уку тәҗрибәсә булдыру һәм әдәби зәвык тәрбияләү;
- 6) халык әкиятләре һәм кече фольклор жанрлары белән таныштыру;
- 7) укучыларда әхлакий-эстетик сыйфатлар, төрлө милләт вәкилләре арасында дуслык хисләре тәрбияләү.

ӘДӘБИ УКУ ДӘРЕСЛӘРЕНЕҢ ТӨП ЭЧТӘЛЕГЕ

Әдәби һәм мәгълүмати текстлар. Татар халык авыз ижаты әсәрләре (табышмаклар, санамышлар, мәкальләр, тизәйткечләр, татар һәм рус халык әкиятләре).

Татар балалар әдәбияты әсәрләре: **Г. Тукай.** «Безнең гаилә», «Көз», «Чыршы»; **М. Жәлил.** «Яз», «Күк»; **А. Алиш.** «Әни ялга киткәч»; **З. Туфайлова.** «Туган ил»; **М. Фәйзуллина.** «Яңгыр», «Җил»; **Р. Миннуллин.** «Песи», «Алма»; **Р. Вәлиева.** «Шаян жил»; **Л. Лерон.** «Йөри торган урындык», «Радиога салкын тигән», «Кем кайда яши?».

Рус балалар язучыларының тәрҗемә әсәрләре: **Н. Носов.** «Ямаулык»; **Л. Толстой.** «Песи баласы»; **Н. Сладков.** «Урман әлифбасы».

2нче сыйныф
АРАЛАШУ ҺӘМ ӘДӘБИ УКУ ТЕМАЛАРЫ

1. Яңа уку елы белән!
2. Йортыбыз, фатирыбыз.
3. Көндәлек режим.
4. Ашамлыктар кибетендә.
5. Әбиләрдә кунакта.
6. Табигать.
7. Татарстан — туган җирем.
8. Казан — Татарстанның башкаласы.
9. Сәламәтлек — зур байлык.
10. Без хезмәт яратабыз.
11. Үсемлекләр белән танышабыз.
12. Хайваннарга һәм кошларга булышабыз.
13. Без бәйрәмгә барабыз.
14. Күңелле ял итәбез.

ЛЕКСИК МИНИМУМ

1. Яңа уку елы белән!

белем, белергә, өйрәнергә, тыңларга, аңларга, кабатларга, сорау, сорау бирергә, җавап, җавап бирергә, тәржемә итәргә, мисал, күнегү, билге алырга, «биш»ле, «дүрт»ле, «өч»ле, «ике»ле, аваз, хәрәф, сүз, жөмлә, өтер, нокта, тәнәфес, кирәк (түгел), ярый (ярамый)

2. Йортыбыз, фатирыбыз

бүлмә, алгы бүлмә, аш бүлмәсе, кунак бүлмәсе, йокы бүлмәсе, юыну бүлмәсе, ишек, ачкыч, тәрәзә, тәрәзә төбә, гөл, сәгать, идән, түшәм, җиһаз, өстәл, журнал өстәле, язу өстәле, урындык, кәнәфи, элгеч, карават, киштә, суыткыч, киём шкафы, савыт-саба шкафы, келәм, якты, чиста

3. Көндәлек режим

дүшәмбе, сишәмбе, чәршәмбе, пәнҗешәмбе, җомга, шимбә, якшәмбе, кичә, бүген, иртәгә, иртән, кичен, көндөз, башта, аннары, тагын, торырга, йокларга ятарга, юынырга, сөртенергә, киенергә, дәрес әзерләргә, сөлге

4. Ашамлыктар кибетендә

ашамлык, балык, каймак, эремчек, сөт, он, ит, тоз, хәлвә, шикәр комы, җиләк-җимеш, перәнник, тундырма, тартма, акча, сум, тиен (копейка), сайларга, түләргә, үлчәргә

5. Әбиләрдә кунакта

кунак, чакырырга, күчтәнәч, табын, ашъяулык, кулъяулык, токмачлы аш, шулпа, ботка, сыйларга, салырга, бәхетле, шатлыклы, тәрбияле, рәхмәт әйтергә, әле, бик

6. Табигать

табигать, кышын, язын, көзен, җәен, кышкы, язгы, җәйге, көзге, боз каплый, тамчы тама, кар эри, гөрләвек ага, яшен яшьни, күк күкри, салават күпере чыга, көн кыскара, төн озыная, соң (после), пычрак, берәз

7. Татарстан — туган җирем

җир, туган, халык, Алабуга, Чистай, Яр Чаллы, Түбән Кама, Әлмәт, Бөгелмә, Нократ, Идел, Казансу, Агыйдел, урнашкан, елга ага, аша (аркылы), өчен, кадәр, күл, буенда, чишмә, дала, төзәргә, төзөлеш, мәчет, чиркәү, тимер юл, бай

8. Казан — Татарстанның башкаласы

башкала, бина, манара, үзәк, кунакханә, ашханә, даруханә, истәлекле урын, сарай (дворец), тукталыш, иске, яңа, ерак, якын, туктарга, анда, монда, таныш, тапкыр (раз), алда, артта

9. Сәламәтлек — зур байлык

сәламәт, сәламәтлек, байлык, авырый, авырта, йөткерә, йөрәк, эч, табиб(ә), хастаханә, дәваларга, ятарга, шөгыльләнәргә, ишетергә, күрергә, сирәк, еш

10. Без хезмәт яратабыз

тырыш, ялкау, ярдәмчел, хезмәт, ташырга, ташларга, чүп, чиләк, чүпрәк, ябарга, ачарга, чыгарга,

керергә, яме, һәрвакыт, кайвакыт, үзе

11. Үсемлекләр белән танышабыз

үсемлек, үлән, ботак, яфрак, имән, каен, нарат, алмагач, шомырт, миләш, балан, карлыган, кура
жиләге, жир жиләге, чия

12. Хайваннарга һәм кошларга булышабыз

жим, жимлек, ясарга, файда китерә, зыян китерә, өң, оя, күсе, тычкан, көньяк, төньяк, кышларга,
тышта, ашатырга

13. Без бәйрәмгә барабыз

тамаша, тамашачы, сәхнә, чыгыш, баянчы, кул чабарга, яраткан, Жиңгү бәйрәме, Яз һәм Хезмәт
бәйрәме, Сабантуй, көрәш, ат чабышы, Ефкан тартышу, шома баганага менү, чүлмәк вату, капчык белән
сугышу

14. Күңелле ял итәбез

күңелле, ял, ял итәргә, ямьле, көтәргә, каршыларга, сагынырга, озатырга, үткәергә, йөзәргә,
әбәклә уйнарга, качышлы уйнарга, таган атынырга, ком, кәрзин, тулы, буш, күбәләк оча, кошлар сайрый

ГРАММАТИК МИНИМУМ

1. Исемнәрнең сан һәм килеш белән төрләнешен кабатлау.
2. Исемнәрнең берлек санда тартым белән төрләнешен гамәли үзләштерү.
3. *Иялек килешендәге исем + тартымлы исем (укучының дәфтәре)* төзелмәсен сөйләмдә кулланырга өйрәтү.
4. Лексик темаларга караган сыйфатларны сөйләмгә кертү.
5. Зат алмашлыкларын, килеш белән төрләндереп, сөйләмдә кулланырга күнектерү.
6. Лексик темага караган хәзерге заман хикәя фигыльләрен сөйләмдә дәрәс куллануга ирешү.
7. Билгеле үткән заман хикәя фигыльне, барлыкта һәм юклыкта зат-сан белән төрләндереп, сөйләмдә кулланырга күнектерү.
8. Өйрәнелгән кисәкчәләрен кабатлау; *бик, әле, тагын* кисәкчәләрен гамәли үзләштерү.
9. Үзләштерелгән бәйләкләрен кабатлау; *өчен, кадар, соң* бәйләкләрен сөйләмдә дәрәс куллануга ирешү.
10. Боерык фигыльнең II зат берлек һәм күплек сан формаларын кабатлау.
11. Үзләштерелгән саннарны кабатлау; *егерме, утыз, кырык, илле, алтмыш, житмеш, сиксән, туксан, йөз* микъдар саннарын һәм жыю (*дүртәү, унау*) саннарын кулланылышка кертү.
12. *Кирәк (түгел), мөмкин (түгел), ярый, ярамый, кирәк (кирәк түгел)* сүзләрен фигыльнең инфинитив формасы белән кулланырга өйрәтү.
13. Жөмләнең коммуникатив төрләрен (раслау, инкяр, сорау, хикәя, боеру) диалогик һәм монологик сөйләмдә дәрәс кулланырга күнектерү.
14. Өйрәнелгән жөмлә калыпларын жәенкеләндереп әйтергә өйрәтү.
15. *һәм, ә* теркәгечләрен сөйләмгә кертү.

СӨЙЛӘМҮРНӘКЛӘРЕ

1. Керергә (чыгарга) ярыймы? Әйе, ярый. Юк, ярамый.
2. Гафу итегез, сүзлекне алырга ярыймы? Әйе, ярый, рәхим ит.
3. Кунакка килегез! Хуш килдегез! Күчтәнәчегез өчен рәхмәт!
4. Китабын бармы? Әйе, китабым бар.
5. Китап кирәкме? Әйе, китап кирәк. Юк, китап кирәк түгел.
6. Бу кемнең китабы (дәфтәре, апасы, әнисе)? Бу Азатның (Әлфиянең) китабы (дәфтәре, апасы, әнисе).
7. Сиңа ничә яшь? Миңа 8 яшь.
8. Бүген ничә дәрәсегез бар? Өч дәрәсегез бар.
9. Язарга мөмкинме? Әйе, мөмкин.
10. Бу китапны укырга кирәкме? Әйе, бу китапны укырга кирәк.
11. Бу китап кемнәр өчен? Бу китап балалар өчен.
12. Ул кая барды (бармады)? Ул мәктәпкә барды (бармады).
13. Мин укыйм һәм язам. Мин укыйм, ә ул яза.
14. Марат, укы! Балалар, укыгыз!

15. Сез ничәү? Без дүртәү.
16. Яздан соң жәй килә.
17. Кичкә кадәр кар яуды.

ОРФОЭПИК ҺӘМ ОРФОГРАФИК МИНИМУМ

1. Татар алфавитын яттан әйтергә өйрәтү.
2. Татар хәрефләре белдергән авазларның әйтелешен ныгыту.
3. Лексик темаларга караган калын һәм нечкә әйтелешле сүзләрне аера белергә күнектерү.
4. Нечкәлек яки калынлык билгесе булган гади сүзләрне (*сәгатъ, шигырь*), кушма сүзләрне (*көнъяк, кулъяулык*) дөрес әйтергә күнектерү.
5. [къ], [гъ], [ж], [ң], [һ], [ч], ['] (һәмзә) авазы булган сүзләрнең әйтелешен гамәли үзләштерүгә ирешү.
6. Тыңланган яки укылган сүзләрне ижекләргә бүлеп әйтү күнекмәләре булдыру.
7. Татар сөйләмен интонацион яктан дөрес оештырырга өйрәтү.
8. Сүзләрне үзгәрешсез күчереп язарга күнектерү.
9. Орфографик күнекмәләрен камилләштерү.

СӨЙЛӘМ ЭШЧӘНЛЕГЕНЕң ТӨРЛӘРЕНӘ ӨЙРӘТҮГӘ ТАЛӘПЛӘР

Тыңлап аңлау

Укытучының яки башка укучыларның сөйләмен ишетеп аңлау;
0,5—1 минутлык текстны тыңлап аңлау һәм, төп эчтәлегенә төшенеп, укытучының сорауларына җавап бирү;
текстны тыңлау һәм бирелгән жөмләр арасында эчтәлегенә туры килгәннәрен билгеләү.

Диалогик сөйләм

Лексик тема буенча сөйләшү үткәрү (һәр укучының репликалар саны 4 тән ким булмаса тиеш);
укылган яки тыңланган текстның төп эчтәлегенә буенча әңгәмә кору;
бирелгән үрнәк буенча охшаш диалог төзеп сөйләү.

Монологик сөйләм

Бирелгән ситуация, лексик тема яки сюжетлы рәсемнәр буенча хикәя төзеп сөйләү (жөмләр саны 5 тән ким булмаса тиеш);
укылган яки тыңланган текстның төп эчтәлеген сөйләп бирү.

Уку

Текстларны сәнгатьле итеп уку һәм укыганның эчтәлегенә тулы-сынча төшенү;
тексттагы яңа сүзләрнең мәгънәләрен контекстан чыгып аңлау яки сүзлектән табу;
текстны эчтән уку һәм эчтәлеген сөйләү; шигырьләрен яттан сөйләү.

Язу

Хәрефләрен һәм сүзләрне дөрес язу;
аерым жөмләрне, кечкенә текстларны үзгәрешсез күчереп язу; әйтелеш белән язылышы арасында аерма булмаган сүзләрдән торган диктант язу;
бирелгән үрнәк буенча котлау язу.

ӘДӘБИ УКУ

Әдәби укуга өйрәтүнең төп **максатлары**:

- 1) гамәли үзләштергән белемнәрне әдәби әсәрләр уку аша ныгыту һәм сөйләмдә куллануга ирешү;
- 2) укучыларның татар телендә аралашу осталыкларын үстерү;
- 3) татар балалар әдәбиятының күренекле вәкилләре, аларның ижаты турында мәгълүмат бирү;
- 4) әдәби әйтелеш нормаларын саклап, дөрес, йөгерек, аңлап, сәнгатьле итеп укырга һәм уку тизлегенә нормаларын үтәргә өйрәтү;
- 5) татар телендә укуга кызыксыну уяту, әдәби уку тәҗрибәсен үстерү һәм әдәби зәвык тәрбияләү;
- 6) әдәби әсәрдәге төп тема, вакыйгаларга, геройларга карата үз фикерләрен белдерергә өйрәтү;
- 7) автор әкиятләрен, хикәя, шигырь, мәсәлләрне әдәби жанр буларак кабул итәргә күнектерү;
- 8) укучыларда әхлакий-эстетик сыйфатлар, төрле милләт вәкилләре арасында дуслык хисләре тәрбияләү.

ӘДӘБИ УКУ ДӘРЕСЛӘРЕНЕң ТӨП ЭЧТӘЛЕГЕ

Әдәби һәм фәнни-популяр текстлар. Татар халык авыз ижаты әсәрләре (табышмаклар,

санамышлар, мәкальләр, тизәйткечләр, татар һәм рус халык әкиятләре).

Татар балалар әдәбиятының күренекле язучылары әсәрләре: **Г. Тукай.** «Кызыклы шәкерт», «Кышкы кич», «Иртә»; **А. Алиш.** «Алдакчы Наил»; **Б. Рәхмәт.** «Әсма мәктәпкә бара», «Кыш килде», «Урамда йөрү»; **Ә. Бикчәнтәева.** «Мәктәпкә», «Дәү әнием»; **М. Фәй-зуллина.** «Миләүшә», «Әнжә чәчәк»; **Ш. Галиев.** «Шәвәли сәгәте», «Яз», «Чабалар»; **Р. Миннуллин.** «Әни», «Мактанымга яратмый»; **Р. Вәлиева.** «Сарбай белән ишек», «Дәү әни», «Укый беләм»; **З. Туфайлова.** «Әни сүзе».

Рус балалар язучыларының тәржемә әсәрләре: **Н. Носов.** «Шалкан турында»; **А. Гайдар.** «Күңел газы»; **Л. Толстой.** «Ике ат».

Знче сыйныф АРАЛАШУ ҺӘМ ӘДӘБИ УКУ ТЕМАЛАРЫ

1. Белем бәйрәме.
2. Сәламәт булыгыз!
3. Спорт уеннары.
4. Ашханәдә.
5. Базарда.
6. Без театрда барабыз.
7. Бәйрәмнәр.
8. Һөнәрләр белән танышабыз.
9. Татарстан — безнең Ватаныбыз.
10. Әти-әниләргә булышабыз.
11. Без сәяхәткә чыгабыз.

ЛЕКСИК МИНИМУМ

1. Белем бәйрәме

дәрәс, дәрәслек, сүзлек, көндәлек, бетергеч, сызгыч, уку, язу, хата, дәрәс, рәсем, рәсем ясарга, буяу, җилем (клей), өй эше, бирем, эш дәфтәре, кайчы, кәгазь, төсле кәгазь, карандаш очлагыч

2. Сәламәт булыгыз!

сәламәт, дару, даруханә, дәваланырга, терелергә, сызларга, тамак, салкын тияргә, чыныгырга, онытырга, таза, ябык, симез, файдалы, дару үләннәре, мәтрүшкә, гөлҗимеш, кычыткан

3. Спорт уеннары

кышын, җәен, уен, кызыклы, кәшәкә, тимераяк, шугалак, тау, шуарга, шаярырга, шаян, рәхәт, дуслык, оста, шахматчы, буенча, беренчелек

4. Ашханәдә

аш, ашханә, иртәнге аш, көндәзгә аш, кичке аш, кәбестә ашы, токмачлы аш, пылау, пилмән, ботка, дөгә, солы, карабодай, тавык ите, алма пирогы, йомырка, кесәл, ач, тук, әдәплә

5. Базарда

кавын, карбыз, әфлисун, чикләвек, өрек, йөзем, борыч, сарымсак, чөгәндәр, шалкан, кабак, чәчәк бәйләмә, роза чәчәге, лалә, әнжә чәчәк, ак чәчәк

6. Без театрда барабыз

тамаша, тамаша залы, тамашачы, көй, башкаручы, башкарырга, ошарга, оста, осталык, сәхнә, пәрдә ачыла, ябыла, рәхмәтле булырга

7. Бәйрәмнәр

тантана, кичә (вечер), халыкара, милли, дини, Нәүрүз бәйрәме, карга боткасы, бәйрәм итәргә, табышмак, башваткыч, тизәйткеч, берничә, үткәргә

8. Һөнәрләр белән танышабыз

һөнәр, танышырга, төзүче, тегүче, балыкчы, рәссам, язучы, шагыйрь, шигыйрь, тәрбияче, китапханәче, пешекче, нефтьче, машина йөртүче, хат ташучы, урманчы, эшләргә, булып

9. Татарстан — безнең Ватаныбыз

ватан, тарих, дәүләт, ил башлыгы, көнчыгыш, көнбатыш, көньяк, төньяк, күрше, халык,

күпчелек, авыл хужалыгы, чикләшергә, бәйләнеш, тыгыз, чит, житештерергә, кара алтын табыла, горуранырга

10. Әти-әниләргә булышабыз

хужа, хужабикә, хужалык, булышырга, кер юу машинасы, тегү машинасы, тегәргә, бәйләргә, чигәргә, пычак, чүкеч, кисәргә, кадак кагарга, такта, пычкы, балта, утын ярырга

11. Без сәяхәткә чыгабыз

сәяхәт, сәяхәт итәргә, сәяхәтче, юлдаш, башка (другой), чит ил, жыенырга, саен, һәр, диңгез, тау башында, күл буенда, күл төбөндә, урман буйлап, чишмә, жәяү, учак ягарга, иң, теге

ГРАММАТИК МИНИМУМ

1. Сан, тартым, килеш белән төрләнган исемнәрне сөйләмдә куллану күнекмәләрен ныгыту.
2. Килеш белән төрләнган зат алмашлыкларын, күрсәтү, сорау, тартым алмашлыкларын сөйләмдә дөрес куллануга ирешү.
3. Тезмә (*жир жилаге*), кушма (*көнбатыш*), парлы (*әти-әни*) исемнәрнең мәгънәсенә төшендерү.
4. Лексик темаларга караган сыйфатларны чагыштыру дәрәжәсендә кулланырга өйрәтү.
5. Хәзерге һәм билгеле үткән заман хикәя фигыльләрен, барлыкта һәм юклыкта зат-сан белән төрләндереп, сөйләмдә куллану күнекмәләрен ныгыту.
6. Билгесез үткән заман хикәя фигыльләренң барлыкта һәм юклыкта зат-сан белән төрләнешен гамәли үзләштерү.
7. *Алдыңда, артында, өстендә, астында, янында* бәйлек сүзләре белән жөмләләр төзергә күнектерү.
8. *Ләкин, чөнки* теркәгечле жөмләләрне аңларга өйрәтү. Аларда басымның беренче ижеккә төшүен искәртү.
9. *Әле, инде* кисәкчәләре белән жөмләләр төзергә күнектерү.
10. *Кебек (шикелле), аркылы, саен, бирле* бәйлекләрен исемнәр һәм алмашлыктар белән кулланырга өйрәтү.
11. Раслау, инкяр, сорау, боеру жөмләләрне диалогик һәм монологик сөйләмдә куллану күнекмәләрен камилләштерү.

СӨЙЛӘМҮРНӘКЛӘРЕ

1. Ашыгыз тәмле булсын! Бергә булсын!
2. Дәфтәрләрегез кайда? Дәфтәрләребез өстәлдә.
3. Кызның апалары кайда яши? Аның апалары авылда яши.
4. Татарстанда иң зур шәһәр — Казан.
5. Бу китап бик кызыклы.
6. Мин бу биремне язмадым әле. Ул бу жөмләне укыды инде.
7. Ул әтисе кебек тырыш.
8. Ул юл аркылы чыга.
9. Яздан бирле яңгыр юк.
10. Ул ел саен авылга кайта.
11. Китап өстәл өстендә (астында, алдында, артында).
12. Бүген салкын, чөнки жыл бар.
13. Бүген жылы, ләкин яңгырлы көн.
14. Бу китап матур, ә теге китап матуррак.
15. Бу шагыйрь балалар өчен шигырьләр язган.

ОРФОЭПИК ҺӘМ ОРФОГРАФИК МИНИМУМ

1. Авазларны, лексик темаларга караган калын һәм нечкә әйтешләр сүзләрен орфоэпия нормаларына туры китереп әйтергә күнектерү.
2. Басым беренче ижеккә төшкән сүзләрен дөрес әйтүгә ирешү.
3. Алынма сүзләренң әйтешен истә калдыру.
4. Янәшә килгән ике тартык булган сүзләренң әйтешен һәм аваз үзгәрешләрен искәртү (*исәнмесез, унбер, борынгы*).
5. Янәшә килгән ике бертөрле тартык булган сүзләрен дөрес әйтү күнекмәләре булдыру

(аккош, эссе, китте һ. б.).

6. [р] авазына башланган сүзләрнең әйтелешен гамәли үзләштерү [рәсәм], [ʙ¹рам].

7. *И, Я, ю, е* хәрәфләре белдергән авазларны гамәли үзләштерү (*яшел*-[йәшәл]; *яңа* — [йа°на], *юл* — [йул]; *егет* — [йэгәт]; *ел* — [йыл]).

8. Орфографик күнекмәләргә камилләштерү.

СӨЙЛӘМ ЭШЧӘНЛЕГЕНЕң ТӨРЛӘРЕНӘ ӨЙРӘТҮГӘ ТАЛӘПЛӘР

Тыңлап аңлау

Укытучының күрсәтмәләрен бер әйтүдән тулысынча аңлап бару;
дәрәс барышында жанлы сөйләмне тыңлап һәм төшенеп бару; 1—1,5 минутлык текстны тыңлап,
аның төп эчтәлеген сөйләп бирү.

Диалогик сөйләм

Лексик тема буенча сөйләшү үткәрү (һәр укучының репликалар саны 5 тән ким булмаса тиеш);

сорау яки җавап репликаларын өстәп, диалог төзеп сөйләү;

укылган яки тыңланган текстның төп эчтәлеген буенча сораулар куя һәм җавап бирү.

Монологик сөйләм

Укытучы тәкъдим иткән ситуация яки рәсем буенча хикәя төзеп сөйләү (жөмлеләр саны 6 дан ким булмаса тиеш);

хикәянең ахырын уйлап бетерү һәм сөйләү;

укылган яки тыңланган текстның төп эчтәлеген сөйләп бирү.

Уку

Әдәби текстларны эчтән яки кычкырып уку һәм төп эчтәлеген төшенү;

укылган тексттагы таныш булмаган сүзләрнең мәгънәләрен аңлау;

татар халык авыз иҗаты үрнәкләрен (мәкальләр, санамышлар, тизәйткечләр, табышмаклар) яттан әйтү;

шигырьләргә яттан сөйләү.

Язу

Актив үзләштерелгән сүзләргә яттан язу; лексик тема яки сюжетлы рәсемнәр буенча хикәя язу;
укылган яки тыңланган текстның эчтәлеген буенча сорауларга язмача җавап бирү;

бәйрәм белән котлау язу.

ӘДӘБИ УКУ

Әдәби укуга өйрәтүнең төп максатлары:

1) гамәли үзләштергән белемнәргә әдәби әсәрләр уку аша ныгыту һәм сөйләмдә куллануга ирешү;
укучыларның татар телендә аралашу осталыкларын камилләштерү;

2) татар балалар әдәбиятының күренекле вәкилләре, аларның иҗаты турында мәгълүматларны киңәйтү;

3) әдәби әйтелеш нормаларын саклап, дәрәс, йөгерек, аңлап, сәнгатьле итеп укырга өйрәтү;

4) татар телендә укуга кызыксыну уяту, әдәби уку тәҗрибәсен үстерү һәм әдәби зәвык тәрбияләү;

5) әсәрнең төп героинең характерын, гамәлләрен һәм гамәл кылырга этәргән сәбәпләргә, геройның эмоциональ һәм эхлакый кичерешләрен аңлап, героинең карата үз фикерләрен белдерергә өйрәтү;

6) халык әкиятләрен һәм кече фольклор жанрларын, автор әкиятләрен, хикәя, шигырь, мәсәлләргә әдәби жанр буларак кабул итү күнекмәсен үстерү;

7) укучыларда эхлакый-эстетик сыйфатлар, төрле милләт вәкилләре арасында дуслык хисләргә тәрбияләү.

ӘДӘБИ УКУ ДӘРЕСЛӘРЕНЕң ТӨП ЭЧТӘЛЕГЕ

Әдәби һәм фәнни-популяр текстлар. Татар халык авыз иҗаты әсәрләре (табышмаклар, санамышлар, мәкальләр, тизәйткечләр, татар һәм рус халык әкиятләре).

Татар балалар әдәбиятының күренекле язучылары әсәрләре: Г. **Тукай**. «Кырлар буш кала», «Җир йокысы», «Кояш», «Бала белән күбәләк»; М. **Җәлил**. «Көз җитте», «Күке»; А. **Алиш**. «Чукмар белән Тукмар»; Б. **Рәхмәт**. «Аш вакыты», «Кошлар киткәндә», «Китаплар»; Ә. **Бикчәнтәева**. «Әтием белән бергә», «Карлар ява», «Колын»; Ж. **Тәрҗеманов**. «Кояш чыкты»; З. **Туфайлова**. «Туган ил»; М. Фәйзуллина. «Гөлнар мәктәпкә бара»; Д. **Аппакова**. «Тагын урамга», «Март башы»; Ш. **Галиев**.

«Рус казлары: га-га-га», «Рәхмәт»; **Р. Миннуллин.** «Гажәп кунак», «Үзем белән үзем», «Сабантуй бүген бездә»; **Р. Вәлиева.** «Иң матур жир», «Туган көндә».

Рус балалар язучыларының тәржемә әсәрләре: **Н. Носов.** «Эшләпә»; **Л. Толстой.** «Көймә».

4нче сыйныф АРАЛАШУ ҺӘМ ӘДӘБИ УКУ ТЕМАЛАРЫ

- 1) Мәктәптә.
- 2) Татарстан Республикасының дәүләт символлары.
- 3) Татарстанның тарихы белән танышабыз.
- 4) Табигатьне саклыйбыз.
- 5) Музейларга барабыз.
- 6) Үзәк универмакта.
- 7) Һөнәрләр.
- 8) Зоопаркта.
- 9) Исәнме, жәй!
- 10) Балачак китапларым.

ЛЕКСИК МИНИМУМ

1. Мәктәптә

акыллы, тапкыр, сәләтле, белемле, сабыр, уйларга, тикшерергә, санарга, кушарга, алырга (отнять), бүлүргә, тапкырларга, чишәргә, мәсьәлә, чагыштырырга

2. Татарстанның дәүләт символлары

Дәүләт гербы, дәүләт флагы, дәүләт гимны, дәүләт теле, барлык (бөтен), тасма, намус, тынычлык, көч, халык, матурлык, канатлы, ак барс, божра, калкан, кашкарий, жилфердәргә, яңгырарга, хөрмәт итәргә

3. Татарстанның тарихы белән танышабыз

Болгар дәүләте, Казан ханлыгы, тарих, тарихи, хәтер, хәтерләргә, галим, ачыш, казаныш, үсеш алырга, Казан Кремле, Кол Шәриф мәчете, Благовещение соборы, Сөембикә манарасы, Спас манарасы

4. Табигатьне саклайбыз

Кызыл китап, сакларга, яхшыртурга, байлык, пычратырга, өзәргә, таптарга, агулы, зарарлы, саф һавалы, каршы, әллә, икән, йөрергә, шатланырга

5. Музейларга барабыз

күргәзмә, сынлы сәнгать, милли, сакланырга, корал, шәхси әйберләр, таш, мәрмәр, алтын, көмеш, сын, сынчы, гасыр, борынгы

6. Үзәк универмакта

үзәк, бүлек, сатып алырга, сатарга, өй җиһазлары, бизәнү әйберләре, баш киёмнәре, өс киёмнәре, аяк киёмнәре, алка, йөзек, муенса, беләзек, киеп карарга, килешергә (быть к лицу), игътибар, игътибарлы, ачык, ябык

7. Һөнәрләр

оешма, җитәкче, эш, эшче, эшкуар, рәис, урынбасар, ярдәмче, тәржемәче, нефтьче, хисапчы, мактарга, ихтирам итәргә, тиеш

8. Зоопаркта

доя, фил, арыслан, юлбарыс, көнгерә, ишәк, бака, ташбака, маймыл, су үгезе, елан, ишәк, ләкләк, лачын, торна, бөркет, ябалак, тукран, аккош, акчарлак, шуышырга, читлек

9. Исәнме, жәй!

озакламый, күптән (түгел), яңадан, әлбәттә, бигрәк тә, ашыгырга, күңел ачарга, аралашырга, кызыксынырга, мавыгырга, рәхәтләнәп, биредә (монда), тегендә (анда)

10. Балачак китапларым

сөйләргә, кызыксынырга, яратып укурга, халык әкият, тылсымлы әкият, балалар әдәбияты, мавыктыргыч, мәкаль, санамыш, табышмак, тизәйткеч, батырлык, дуслык, тырышлык, намуслылык, тынычлык, куркаклык, явызлык, наданлык, көләргә, еларга

ГРАММАТИК МИНИМУМ

1. Берлек һәм күплек сандагы уртаклык һәм ялгызлык исемнәре, сан, тартым һәм килеш белән

төрлөндөрөп, сөйлөмдө куллану күнекмөлөрөн үстөрү.

2. Актив үзлөштөрөлгөн сыйфатларны төп, чагыштыру һәм артыклык дәрәжэлөрөндө куллануга ирешү.

3. Хикәя фигыльнең өйрөнөлгөн заман формаларын аера белергәһәм гамәли кулланырга күнектерү.

4. *Гына/генә, кына/кенә* кисәкчэләре белән жөмлөләр төзөргә өйрөтү.

5. Күрсөтү алмашлыкларының (*бу, теge*) килеш формаларын, *әнә, менә* алмашлыкларын дөрес куллануга ирешү.

6. *Таба, соң, кадәр* бәйлөклөрөн сөйлөмгә кертү.

7. Билгеле киләчәк заман хикәя фигыльне, барлыкта һәм юклыктазат-сан белән төрлөндөрөп, сөйлөмдө кулланырга өйрөтү.

8. Татар һәм рус жөмлөлөрөндө сүз тәртибе үзөнчөлөклөрөн искөртү.

9. Грамматик белемнөрне гомумилөштөрү нигезөндө укучыларның сөйлөм күнекмөлөрөн үстөрү.

СӨЙЛӨМ ҮРНӘКЛӨРЕ

1. Хәлләр ничек? Рәхмәт, яхшы.

2. Иртәгәгә кадәр! Кичкә кадәр!

3. Жәен ул кая барачак (бармаячак)? Ул авылга кайтачак (кайтмаячак).

4. Анда нәрсә бар? Анда сүзлек бар. Монда кемнәр бар? Монда балалар бар.

5. Әнә универмаг. Менә зоопарк.

6. Әнә анда кем бар? Анда бер кеше бар.

7. Ул вокзалга таба бара.

8. Яздан соң жәй килә.

9. Без сәгать икегә кадәр укыйбыз. Без театрда кадәр жәяү бардык.

10. Бүген сезгә кемнәр килә? Бүген безгә **кунаклар** килә. Кунаклар бүген кемнәргә килә? Кунаклар бүген безгә килә. Кунаклар сезгә кайчан килә? Кунаклар безгә **бүген** килә.

ОРФОЭПИК ҺӘМ ОРФОГРАФИК МИНИМУМ

1. Лексик темаларга караган сүзләрне дөрес әйтүгә ирешү.

2. Сингармонизм законының асылын гамәли үзлөштөрү.

3. Сүзләрне, аерым жөмлөләрне үзгәрешләр кертеп язуга ирешү.

4. Исемнәрнең — сан, тартым, килеш кушымчаларын, фигыльләрнең барлык-юклык, зат-сан, заман кушымчаларын дөрес язарга өйрөтү.

5. Жөмлә ахырында нокта, сорау яки өндәү билгеләрөн куеп язарга күнектерү.

6. Кеше исемнәрөн һәм фамилияләрөн, шөһәр, авыл һәм елга исемнәрөн, хайван кушаматларын баш хәрөфтән язарга күнектерү.

7. Әйтөлеше белән язылышы арасында аерма булган сүзләрне дөресәйтү һәм язу күнекмөлөрөн системалаштыру.

8. Сөйлөмне орфоэпик һәм орфографик яктан дөрес оештыруга ирешү.

СӨЙЛӨМ ЭШЧӨНЛӨГЕНЕҢ ТӨРЛӨРӨНӘ ӨЙРӨТҮГӘ ТАЛӘПЛӨР

Тыңлап анлау

Авазларны тыңлап, аларны белдөргән хәрөфләрне күрсөтү; укытучы әйткән сүзләрне, жөмлөләрне тыңлап тәржәмә итү;

1,5—2 минутлык текстны тыңлап, эчтөлөгә буенча сөйлөшү;

дәрестә катнашучыларның жанлы сөйлөмөн тыңлап, эчтөлөгөнә төшенү.

Диалогик сөйләм

Сорау һәм жавап репликаларын кулланып, көндөлөк тормыш белән бәйлә ситуацияләргә диалог төзөп сөйлөү (һәр укучының репликалар саны 6 дан ким булмаска тиеш);

танышу, исәнлөшү, сабуулашу, рәхмәт әйтү, гафу үтенү, котлау сүзләрөн, сөйләм этикеты үрнәклөрөн урынлы куллану;

укылган яки тыңланган текстның эчтөлөгә буенча сөйлөшү үткөрү.

Монологик сөйләм

Тасвирлау һәм хикәялөү элементларын кертеп, лексик тема буенча эзлеклө сөйләм оештыру (жөмлөләр саны 7 дән ким булмаска тиеш);

укулган яки тынланган текстның эчтәлеген сөйләгәндә, төрле жөмлә калыпларын урынлы куллану һәм фикерне эзлекле белдерү.

Уку

Хикәяләү һәм тасвирлау элементларын үз эченә алган әдәби текстларны сәнгатьле итеп уку; тексттагы яна сүзләрнең мәгънәләрен контекстан чыгып аңлату; татар балалар язучылары әсәрләреннән алынган өзекләргә укып, эчтәлеген сөйләү; шигырьләргә яттан сөйләү.

Язу

Гаилә-көн күреш һәм уку хезмәтенә бәйле темаларга яки сюжетлы рәсемнәр буенча кечкенә сочинение язу;

тынланган яки укылган текстның эчтәлегенә буенча сорауларга язмага җавап бирү; аерым сүзләргә, жөмләләргә, бәйләнешле текстларны үзгәртешләр кертәп язу.

ӘДӘБИ УКУ

Әдәби укуга өйрәтүнең төп максатлары:

- 1) гамәли үзләштергән белемнәргә әдәби әсәрләр уку аша ныгыту һәм сөйләмдә куллануга ирешү;
- 2) укучыларның татар телендә аралашу осталыкларын үстерү;
- 3) татар балалар әдәбиятының күренекле вәкилләре, аларның иҗаты турында өстәмә мәгълүмат бирү;
- 4) әдәби әйтеш нормаларын саклап, дөрес, йөгерек, аңлап, сәнгатьле итеп укуны камилләштерү һәм уку тизлеген нормаларын үтәргә өйрәтү;
- 5) татар телендә укуга кызыксыну уяту, әдәби уку тәҗрибәсен үстерү һәм әдәби сөзгә тәрбияләү;
- 6) әсәрнең темасы һәм төп геройның характерын, гамәлләргә һәм гамәл кылырга этәргән сәбәпләргә, геройның эмоциональ һәм эхлакыйкичәрешләрен аңларга һәм әсәрдәге вакыйгаларга, геройларга карата үз фикерләрен белдерергә өйрәтү;
- 7) халык әкиятләрен һәм кече фольклор жанрларын, автор әкиятләрен, хикәя, шигырь, мәсәлләргә әдәби жанр буларак танырга өйрәтү;
- 8) укучыларда эхлакый-эстетик сыйфатлар, төрле милләт вәкилләре арасында дуслык хисләргә тәрбияләү.

ӘДӘБИ УКУ ДӘРЕСЛӘРЕНЕҢ ТӨП ЭЧТӘЛЕГЕ

Әдәби һәм фәнни-популяр текстлар. Татар халык авыз иҗаты әсәрләргә (табышмаклар, санамышлар, мәкальләр, тизәйткешләр, татар һәм рус халык әкиятләргә).

Татар балалар әдәбиятының күренекле язучылары әсәрләргә: **Г. Тукай.** «Кызыклы шәкерт», «Яңгыр», «Туган тел», «Умарта корты һәм чебеннәр», «Һава», «Су»; **М. Жәлил.** «Бакчачы»; **А. Алиш.** «Нечкәбил»; **Б. Рәхмәт.** «Иң күңелле чак», «Ашаганда»; **Ә. Бикчәнтәева.** «Апрель»; **Ж. Тәрҗеманов.** «Җепшек көндә», «Кыш бабай»; **М. Фәйзуллина.** «Маяк», «Чисталык яратыбыз», «Ял итми калам»; **Д. Аппакова.** «Шыгырдавыклы башмаклар»; **Ш. Галиев.** «Буш вакыт», «Авылча, бабайча ял», «Шөпшә», «Тү-тү-тү-тү»; **Р. Миннуллин.** «Җәйнә озатканда», «Отличник», «Авырып ятканда»; **Р. Вәлиева.** «Туган көндә», «Сөбханалла!»

Рус балалар язучыларының тәрҗемә әсәрләргә: **М. Пришвин.** «Кеш»; **А. Гайдар.** «Чук һәм Гек»; **Л. Толстой.** «Алмагачлар».

Балалар әдәбиятының дөньякүләм танылган классиклары тәрҗемә әсәрләргә: **Ш. Перро.** «Көлкәй»; **Я. Гримм, В. Гримм.** «Күңелле музыкантлар».

Төрле энциклопедияләр материаллары, белемлек-сөзлекләр материаллары һәм балалар өчен басылган вакытлы матбугат мәгълүматлары.

УКУЧЫЛАРНЫҢ БЕЛЕМ ҺӘМ КҮНЕКМӘЛӘРЕН ТИКШЕРҮ ҺӘМ БӘЯЛӘҮ НОРМАЛАРЫ

Укучыларның белем һәм күнекмәләрен тикшереп бару һәм бәяләү укытуның әһәмиятле өлешен тәшкил итә. Тикшерүнең төп максаты — укучыларның белем һәм сөйләм күнекмәләрен даими күзәтеп бару, дөрес һәм гадел бәя бирү. Ә бу үз чиратында укучының кайсы теманы яхшы үзләштергән яисә житәрлек дәрәҗәдә үзләштерә алмавын күрсәтә, укытуның сыйфатын һәм нәтиҗәләгән яхшыртуга китерә. Тикшерүнең төп объекты укучыларның программа таләпләренә туры китереп үзләштерелгән белем һәм аралашу күнекмәләреннән гыйбарәт. Тикшерүне методик яктан дөрес

оештыру шартларының берсе — тикшерү вақытында укучыларга тәкъдим ителгән эшләрнең катлаулылыгы ягыннан мөмкин кадәр бердәй булуы.

Укучыларның белем һәм күнекмәләрен тикшерү эшен системалы үткәрү максатыннан, чирек барышында **агымдагы, тематик** һәм **йомгаклау** характерындагы тикшерү эшләре үткәрелә. Алар укытучыга чирек билгесен дәрәс чыгарырга ярдәм итә. Шуны да әйтергә кирәк: тикшерү эшен үткәргәндә, укучылар өчен тыныч шартлар тудыру, укучыларның үз-үзләрен тыныч тотулары, җавап бирүчеләргә игътибарлы булулары да бик әһәмиятле.

Укучыларның белем һәм күнекмәләрен тикшерү дәрәс нәтижә бирсен өчен, сөйләм эшчәнлегенә һәр төрә буенча иң уңай ысуллардан файдаланырга кирәк.

Тыңлап аңлау күнекмәләрен тикшерү биремнәре түбәндәгеләрдән гыйбарәт: тыңланган текстның эчтәлегә буенча сорауларга телдән җавап бирү; бирелгән жөмлөләр арасынан тыңланган текстның эчтәлегенә туры килгәннәрен билгеләү; тыңланган текстның төп эчтәлеген сөйләп бирү һ. б.

Диалогик сөйләм күнекмәләрен тикшерү биремнәре: рәсемнәргә (предметларга) карата сораулар кую; сорауларга җавап бирү; лексик тема яки бирелгән ситуация буенча кечкенә диалоглар төзеп сөйләү; дәрәслектәге диалогларны яттан сөйләү; укылган яки тыңланган текстның эчтәлегә буенча сөйләшү үткәрү.

Монологик сөйләм күнекмәләрен тикшерү биремнәре: предметны (табигатьне, шәһәрне, кешеләрне) тасвирлау; лексик тема буенча хикәя төзеп сөйләү; укылган яки тыңланган текстның эчтәлеген сөйләп бирү.

Уку күнекмәләрен тикшерү биремнәре: текстны тулысынча аңлап һәм сәнгатьле итеп кычкырып яки эчтән уку; төрле жанрлардагы текстларны укып, кирәкле мәгълүматны табу; әдәби әсәрләрдән алынган өзекләргә уку һәм эчтәлегенә карата үз мөнәсәбәтенең белдерү.

Язу һәм язма сөйләм күнекмәләрен тикшерү биремнәре: аерым сүзләргә, жөмлөләргә, бәйләнешле текстны үзгәрешсез яки үзгәрешләр кертәп күчәрәп язу; нокталар урынына кирәкле сүзләргә куеп, жөмлөләргә (текстны) күчәрәп язу; сүзләргә хәтердән язу, диктант язу. Башлангыч сыйныфларда изложение һәм сочинение өйрәтү эшләре буларак кына кулланыла.

Санап чыккан алымнардан тыш, укучыларның белем һәм сөйләм күнекмәләрен тикшерү өчен, тестлар, шул исәптән компьютер тестлары куллану файдалы. Тест куелган сорауга бирелгән җаваплар арасынан дәрәсә сайлап алудан гыйбарәт. Тестларның уңайлыгы шунда: алар тикшерү эшен тиз һәм төгәл оештыруны тәмин итә.

Башка тикшерү чараларынан аермалы буларак, компьютер тестларына түбәндәге өстенлекләр дә хас:

- тикшерү үткәрүне техник яктан күпкә җиңеләйтү;
- барлык укучыларга да бер типтагы биремнәр тәкъдим итү һәм аларның тиз кабул ителүе;
- нәтижеләргә объектив рәвештә бәяләү;
- тикшерү үткәрүче укытучының субъектив фикерен исәпкә алмау;
- тел һәм сөйләм материалын максималь дәрәжәдә куллану;
- төрле төркемнәрдәге укучыларның белем дәрәжәләрен чагыштырып анализлау;
- тестларны кәгазьдә бастырмау һәм кулдан тикшермәү.

Моннан тыш, компьютер тестларының тагын берничә уңай ягын асызыклап үтәргә кирәк: беренчедән, укучылар, сынау бетүгә үк, аның нәтижеләрен, ягъни җыйган балларының санын һәм үз билгеләрен белә алалар; икенчедән, компьютер һәр укучының белем дәрәжәсе турындагы оператив мәгълүматны ачык күрсәтә һәм башкалар да моның белән таныша ала, ягъни тикшерү нәтижеләре үтә күренмәле була. Педагогик тикшерү чарасы буларак, компьютер тестларынан файдалану татар теленнән белем бирүнең эчтәлеген яңартуға юнәлдерелгән җитди адым булып тора.

ТЕЛДӘН ҖАВАП БИРҮНЕ ТИКШЕРҮ

Рус телле балаларның телдән сөйләм күнекмәләрен, аралашу осталыкларын тикшерү — иң мөһим эшләрнең берсе. Телдән җавап бирүне тикшергәндә, укытучы турыдан-туры укучының үзе белән эш итә, ә бу исә баланың шәхси үзенчәлекләрен, белем һәм сөйләм күнекмәләренә ни дәрәжәдә үсеш алуын, өйрәнелгән тел берәмлекләреннән, жөмлө калыпларынан файдалана

белүен күзалларга мөмкинлек бирә. Шул ук вакытта телдән җавап бирүне тикшерү укытучыдан зур осталык та таләп итә. Ул, барыннан да элек, укытучының сораулар бирә белүе белән бәйлә, чөнки укучылар белән сөйләшү үткәрү телдән җавап бирүне тикшерүнең төп өлешен тәшкил итә. Агымдагы контроль барышында укытучы, алдагы дәрәсләрдә өйрәнелгән тел һәм сөйләм материалы белән бәйләп, сораулар бирергә тиеш. Болай эшләгәндә, укучылар алда үткәннәргә кабатларга өйрәнәләр.

Укучыларның телдән җавап бирү күнекмәләрен тикшергәндә, сораудагы һәр сүзнең укучыга аңлаешлы булуы мөһим. Сораулар биргәндә, укуның шушы чорында балаларга аңлашылмаган сүзләргә кулланьрга ярамый. Сорауның артык озын булуы да аны аңлауны кыенлаштыра, шуңа күрә укучыларга бирелергә тиешле сораулар алдан ук уйланылырга тиеш. Сыйныфтагы барлык укучылар да яхшы төшенсен өчен, сорауны ашыкмыйча һәм ачык итеп әйтергә кирәк.

Укучыларның җавабын тыңлый белү — телдән җавап бирүне тикшерүнең икенче әһәмиятле ягы. Күп кенә укытучылар, балаларның җавапларын тыңлаганда, аларны төрле сораулар белән бүлдерәләр. Бу исә укучыга кире тәсир ясый, чөнки ул каушап кала һәм белгәнән дә сөйли алмый. Шуңа күрә укытучы баланың җавабын тыңлап бетерергә, шуннан соң гына өстәмә сораулар бирергә тиеш. Укучы озын паузалар ясап җавап бирсә яки ачыктан-ачык читкә китсә генә, укытучының катнашуы урынлы була.

Укучыларның телдән сөйләм күнекмәләрен тикшерү фронталь рәвештә дә оештырылырга мөмкин. Беренчедән, фронталь тикшерү укучылар белән күбрәк аралашырга мөмкинлек бирә; икенчедән, бу вакытта укучыларның белемнәре гомумиләштерелә; өченчедән, тикшерү эше тагын да җанлана төшә.

Укучыларның телдән сөйләм күнекмәләрен тикшергәндә һәм бәяләгәндә, билге җавапның сыйфатына карап һәм түбәндәге таләпләргә искә алып куелырга тиеш:

- 1) сөйләмнең орфоэпик, лексик һәм грамматик яктан дәрәслеге һәм төгәллегә;
- 2) сөйләмнең эчтәлегә ягыннан тулылыгы һәм эзлеклелегә;
- 3) сөйләмнең аңлаешлылыгы;
- 4) сөйләмдә сүз байлыгы, жөмлә калыпларының төрлелегә.

Укучының җавабын бәяләгәндә, укытучы, аның уңай һәм кимчеләклә якларын әйтеп, киләчәктә нәрсәгә игътибар итәргә кирәклеген дә ассызыкларга тиеш.

Йомгаклау билгесе чирек һәм уку елы ахырында куела. Ул беренче чиратта укучыларның телдән сөйләм күнекмәләрен, татар телендә аралаша алу осталыгын, шулай ук язма эшләрнең нәтиҗәләрен исәпкә алып куелырга тиеш.

БАШЛАНГЫЧ ГОМУМИ БЕЛЕМ БИРҮ МӘКТӘБЕ

Укучыларның белем һәм күнекмәләрен телдән һәм язмага тикшерү эшләренең күләме:

№	Эш төрләре	Сыйныфлар			
		1	2	3	4
1.	Тыңлап аңлау	—	0,5—1 мин	1—1,5 мин	1,5—2 мин
2.	Диалогик сөйләм	3	4	5	6
3.	Монологик сөйләм	4	5	6	7
4.	Язу: 1) күчәрәп язу (жөмлә саны) 2) сүзлек диктанты (сүзләр саны) 3) диктант (сүзләр саны) 4) изложение (сүзләр саны) 5) сочинение (жөмлә саны)	1—2	3—4 6—7 25—30	5—6 8—9 30—35 40—45 6—7	7—8 10—12 35—40 50—55 7—8

Тыңлап аңлауны бәяләү

Тыңланган татар сөйләмен тулаем аңлап, төп эчтәлеген сөйләп бирә алганда, «**5**»ле куела.

Тыңланган татар сөйләмен аңлап, эчтәлеген якынча дәрәс сөйли алганда, «**4**»ле куела.

Тыңланган татар сөйләмен аңлап, эчтәлеген өлешчә генә сөйли алганда, «3»ле куела.

Тыңланган татар сөйләменен эчтәлеген тулаем аңламаганда, «2»ле куела.

Диалогик сөйләмне бәяләү

Бирелгән ситуация яки лексик тема буенча әйтелешә һәм грамматик төзелешә ягыннан дөрес, эчтәлегә ягыннан эзлекле һәм тулы диалогик сөйләм төзегәндә, «5»ле куела.

Бирелгән ситуация яки лексик тема буенча репликаларның әйтелешендә һәм аерым сүзләрнең грамматик формаларында 2—3 хата җибәрәп, эчтәлегә ягыннан эзлекле диалогик сөйләм төзегәндә, «4»ле куела.

Өстәмә сораулар ярдәмендә генә әңгәмә кора алганда, репликаларның әйтелешендә һәм сүзләрнең грамматик формаларында 4—6 хата җибәрәп, эчтәлегә ягыннан эзлексез диалогик сөйләм төзегәндә, «3»ле куела.

Бирелгән ситуация яки лексик тема буенча диалог төзи алмаганда, «2»ле куела.

Монологик сөйләмне бәяләү

Әйтелешә һәм грамматик төзелешә ягыннан дөрес һәм эчтәлегә ягыннан тулы, эзлекле монологик сөйләм өчен «5»ле куела.

Аерым сүзләрнең әйтелешендә, грамматик формаларында яки жөмлә төзелешендә 2—3 хатасы булган, эчтәлегә ягыннан тулы монологик сөйләм өчен «4»ле куела.

Сүзләрнең әйтелешендә, жөмлә төзелешендә 4—6 хаталы, эчтәлегә ягыннан эзлекле булмаган монологик сөйләм өчен «3»ле куела.

Лексик темага монолог төзи алмаганда, «2»ле куела.

Укуны бәяләү

Текстның эчтәлеген тулаем аңлап, сәнгатьле итеп укуында, «5»ле куела.

Текстның эчтәлеген аңлап, сәнгатьле һәм аңлаешлы итеп укуында, әмма 2—3 орфоэпик хата (авазларның әйтелешен бозу, басымны дөрес куймау, интонацияне сакламау) булганда, «4»ле куела.

Текстның эчтәлеген өлешчә аңлап укуында, 4—6 тупас орфоэпик хата булганда, «3»ле куела.

Текстның эчтәлеген тулысынча аңламыйча, орфоэпик кагыйдәләрен бозып укуында, «2»ле куела.

Язма эшләрне тикшерү

Башлангыч мәктәптә, укучыларның телдән сөйләм күнекмәләре белән бергә, язу һәм язма сөйләм күнекмәләре дә үсеш алырга тиеш. 1 нче сыйныфта балалар баш һәм юл хәрефләрен, кыска сүзләрне һәм жөмләләрен күчереп язарга күнегәләр. Укучыларның язу күнекмәләрен тикшергәндә, мондый күләмне истә тотарга кирәк: 1 нче сыйныфта 1 юл; 2 нче сыйныфта 2 юл; 3 нче һәм 4 нче сыйныфларда 4 юл.

2—4 нче сыйныфларда татар теленнән язма эшләр ике төркемгә бүленә:

1) өйрәтү эшләре (изложение, сочинение);

2) контроль эшләр (күчереп язу, сүзлек диктаны, диктант).

1—2 нче сыйныфларда аерым жөмләләрен яки бәйләнешле текстны үзгәрешсез күчереп язу таләп ителсә, 3—4 нче сыйныфларда сүзләрне кирәкле формада куеп яки нокталар урынына туры килгән сүзләрне куеп күчереп язу эшләре кулланыла.

Диктант яздыру өчен, төрле характердагы тел материалы (аерым сүзләр, аерым жөмләләр, бәйләнешле текст) сайланырга мөмкин. Диктант яздыру өчен сайланган бәйләнешле текст уртача авырлыкта, эчтәлегә һәм грамматик төзелешә ягыннан укучыларга аңлаешлы булырга тиеш, ә инде үзләштерелмәгән сүзләр очраса, укытучы аларны тактага язып аңлата.

Укучыларның язма сөйләм күнекмәләрен тикшергәндә, эчтәлекнең тулылыгына һәм эзлеклелегенә, жөмлә калыпларының грамматик яктан дөреслегенә һәм төрлелегенә игътибар итәргә кирәк. Язма эшләрнең эчтәлеген бәяләү белән беррәттән, укытучы орфографик һәм пунктуацион хаталарны да төзәтәргә тиеш. Күп эшләрдә бер үк төрле хата кабатланса, бу кагыйдәне тагын бер тапкыр аңлату һәм дәрестә аңа махсус тукталу сорала. Әгәр дә хаталар индивидуаль характерда булса, укучылар белән шәхси эш алып барырга кирәк.

1—2 нче сыйныфларда орфографик хаталарга гына игътибар ителсә, 3—4 нче сыйныфларда пунктуация хаталары да исәпкә алына. Хәрефне төшереп калдыру, кирәкмәгән хәреф өстәп яки хәрефләрен алыштырып язу, сүзнә юлдан-юлга дөрес күчермәү орфографик хатага карый. Әгәр дә сүз берничә урында дөрес, ә аерым бер урында хаталы язылган икән, бу ялгыш дип саналмый. Бер үк хата

берничә сүздә кабатланса, бу бер ялгыш дип исәпләнә.

Тикшерү характерындагы язма эшләр, программаның иң әһәмиятле бүлекләрен үткәч, чирек яки уку елы ахырында уздырыла, һәм укучыларның билгеләре сыйныф журналына куела. Өйрәтү характерындагы язма эшләргә килгәндә, аларның санын һәм төрләрән укытучы үзе билгели, һәм бу очракта сыйныф журналына бары тик уңай билгеләр генә куела.

Контроль күчереп язуны бәяләү

Пөхтә, төгәл һәм орфографик хатасыз язылган эшкә «5»ле куела.

Пөхтә, төгәл язылган, әмма 1—3 төзәтүе яки 1—2 орфографик хатасы булган эшкә «4»ле куела.

Пөхтә һәм төгәл язылмаган, 4—5 төзәтүе яки 3—5 орфографик хатасы булган эшкә «3»ле куела.

Пөхтә һәм төгәл язылмаган, 6 яки артыграк орфографик хатасы булган эшкә «2»ле куела.

Диктантны бәяләү

Пөхтә һәм төгәл язылган, 1 орфографик хаталы диктантка «5»ле куела.

Пөхтә һәм төгәл язылган, 2—3 орфографик хаталы диктантка «4»ле куела.

Пөхтә һәм төгәл язылмаган, 4—6 орфографик хаталы диктантка «3»ле куела.

Пөхтә һәм төгәл язылмаган, 7 яки артыграк орфографик хаталы диктантка «2»ле куела.

Язма сөйләмне бәяләү

2—4нче сыйныфларда укучыларның язма сөйләм күнекмәләрен үстерү өчен, өйрәтү характерындагы изложениеләр һәм сочинениеләр яздырыла. Аларны бәяләгәндә, эшнең эчтәлегенә ягыннан тулы һәм эзлекле язылуы, грамоталы булуыкисәпкә алына. Башлангыч сыйныфларда изложение һәм сочинениеләр өчен бер билге куела.

Эзлекле язылган, 1 орфографик һәм 1 пунктуацион яки 1 грамматик хаталы эшкә «5»ле куела.

Эзлекле язылган, ләкин эчтәлектә ялгыш жибәрелгән, 2—3 орфографик һәм пунктуацион яки 2—3 грамматик хаталы эшкә «4»ле куела.

Эзлекле язылмаган, 4—6 орфографик һәм пунктуацион яки 4—6 грамматик хаталы эшкә «3»ле куела.

Эзлекле язылмаган һәм эчтәлегенә ачылмаган, 7 дән артык орфографик һәм пунктуацион яки 7дән артык тупас грамматик хаталы эшкә «2»ле куела.

Эш программасы структурасы.

Татар әдәбиятыннан эш программасы ике өлештән тора: аңлатма язуыннан, төп бүлекләргә, белем һәм күнекмәләргә үз эченә алган программаның эчтәлегеннән.

Эш программасының эчтәлегенә.

Яңа стандарттагы иң мөһим таләп мондый: мәктәпне тәмамлаганда, «**укучы үз алдына максат куярга һәм аны тормышка ашыру юлларын үзе таба алу дәрәжәсенә күтәрелергә тиеш**». Бу – яңа стандартта эшлекле белем дип атала. Эшлекле белем – стандарт керткән яңалыкның әһәмиятле эчтәлеген ачып бирүче иң гомуми төшенчә. Белем алу гамәлләренен структурасын һәм принцибын стандарт үзе аңлата.

Әдәби уку дәрәсләрен укытуның төп максаты

Укучыларны татарча аралашырга өйрәтү, лексик, грамматик нигезләрен системалы рәвештә үзләштерү, телдән һәм язма сөйләм осталыгы һәм күнекмәләрен камилләштерү, татар теленә хөрмәт тәрбияләү, бу телнең дәүләт теле буларак әһәмияте зур булуына төшендерү.

Бу максатка ирешү өчен, түбәндәге бурычларны хәл итү сөрала:

1. Гамәли үзләштерелгән белемнәргә әдәби әсәрләр уку аша ныгыту һәм сөйләмдә куллануга ирешү.

2. Укучыларның татар телендә аралашу осталыкларын үстерү.

3. Татар балалар әдәбиятының күренекле вәкилләре, аларның ижаты турында беренчел мәгълүмат бирү.

4. Әдәби әйтелеш нормаларын саклап, дөрес, йөгерек, аңлап, сәнгатьле итеп укырга һәм уку тизлегенә нормаларын үтәргә өйрәтү.

5. Татар телендә укуга кызыксыну уяту, әдәби уку тәҗрибәсе булдыру һәм әдәби зәвык тәрбияләү.

6. Әсәрнең темасын һәм төп геройның характерын, гамәлләргә һәм гамәл кылырга этәргән сәбәпләргә, геройның эмоциональ һәм эхлакый кичерешләрен аңларга һәм әсәрдәге вакыйгаларга,

геройларга карата үз фикерләрен белдерергә өйрәтү.

7. Халык әкиятләрен һәм кече фольклор жанрларын, автор әкиятләрен, хикәя, шигырь, мәсәлләрне әдәби жанр буларак кабул итәргә күнектерү

8. Укучыларда әхлакий-эстетик сыйфатлар, төрле милләт вәкилләре арасында дуслык хисе тәрбияләү.

Телне ятлап түгел, ә актив фикерләп өйрәнү принцибы - чит тел өйрәнүдәге төп принципларның берсе. Бу принцип нигезендә уку эшчәнлеген оештыру яңа дәүләт стандартлары таләпләренә туры килә. Укучыларның телне актив фикерләп өйрәнүләре, беренче чиратта, аралашуны хәтерләтүче **диалоглар, ситуатив күнегүләр** аша тәмин ителә. Мондый күнегүләр яңа лексик, грамматик материал белән таныштырганда да (бу очракта мотивация, ихтыяж тудыру ролен башкара), камилләштерү, мөстәкыйль сөйләм үстерү этабында да кулланыла ала.

Метапредмет нәтижәләр дигәндә реаль тормышта туган проблемаларны хәл итү өчен кирәк булган универсаль уку гамәлләрен (**регулятив, коммуникатив, танып-белү**) күз алдында тотарбыз. Бу **гамәлләр уку эшчәнлеген оештыруның һәм компетенцияләр формалаштыруның нигезе** булып тора. Татар теле, танып белү чарасы буларак, укучыларның фикер йөртү, интеллектуаль һәм ижади сәләтләрен үстерүгә хезмәт итә.

Предметара төшенчәләрен формалаштыруда **метапредмет нәтижәләр** яссылыгына куела.

Метапредмет (танып-белү, регулятив, коммуникатив) нәтижәләр:

танып-белү

фикерләүне үстерү белән бәйле психик функцияләр: логик фикерләү, сәбәп-нәтижә бәйләнешләрен табу, индуктив, дедуктив фикерли белү;

классификацияләү өчен уртақ билгеләрне билгеләү;

ихтыяр көче, максатчанлык, активлык кебек сәләтләрен формалаштыру;

үрнәк буенча эшли белү;

аерым темаларга караган сорауларга җавап бирә белү;

рәсем буенча жөмлөләр, сораулар төзи белү;

аңлап укый белү;

укылган яки тыңланган мәгълүматның эчтәлегенә бәя бирә белү;

регулятив

уку хезмәтен дәүзәңгә максат куя, бурычларны билгели белү;

эш тәртибен аңлап, уку эшчәнлеген оештыра, нәтижәле эш алымнарын таба белү;

уку эшчәнлегенә нәтижәләрен контрольгә ала белү;

уку хезмәтенә бәя бирә белү;

укудагы уңышларның, уңышсызлыklarның сәбәбен аңлый, анализлый белү; укытучының күрсәтмәләрен аңлап үти белү;

дәрәскагә кирәкле уку-язу әсбапларын әзерли белү, алар белән дәрәскагә эш итә белү;

дәрәскагә эш урынын мөстәкыйль әзерли белү һәм тәртиптә тоту күнекмәләрен үстерү;

коммуникатив

әңгәмәдәшкә фикерен тыңлый, белән аралаша белү күнекмәләрен формалаштыру;

аралаша белү сәләтен үстерү (аралашучанлык, хислелек, эмпатия хисләре);

парларда һәм күмәк эшли белү;

әңгәмәдәшкә белән контактны башлый, дәвам итә, тәмамлый белү.

Универсаль уку эшчәнлегенә:

Укытучы ярдәмә белән максат куя һәм эшкә планлаштырырга өйрәнү, эш тәртибен аңлап, уку эшчәнлеген оештыра белү, билгеләгән критерийләргә таянып, эш сыйфатына бәя бирә белү. Аңлап уку, тиешле мәгълүматны сайлап алу, төп мәгълүматны аеру, фикерләрен логик чылбырга салу, ижади һәм эзләнү характерындагы проблеманы билгеләү, аларны чишү өчен алгоритм булдыру, объектларны чагыштыру, классификацияләү өчен уртақ билгеләрне билгеләү, эшчәнлек процессында контроль һәм бәя бирү. Әңгәмәдәш белән аралашу калыбын төзү әңгәмәдәшкә аралашу холкы белән идарә итү.

Кулланылган әдәбият:

1. Харисова Ч.М., Фәтхуллова К.С., Хәбибуллина З.Н. Рус телендә урта (тулы) гомуми белем

бирү мәктәбендә татар телен һәм әдәбиятын укыту программасы 1-11. - Казан: Татарстан китап нәшрияты, 2011.

2. Хәйдәрова Р.З., Ахметзянова Г.М., Гиниятуллина Л.А. Күңелле татар теле, 1нче сыйныф. – Казан: "Татмультфильм" нәшрияты, 2013.

3. Хәйдәрова Р.З., Гыйниятуллина Л.Ә., Газизуллина Г.И. Рус телендә сөйләшүче балаларга татар теле укыту, 1 нче сыйныф. Укытучылар өчен методик кулланма. – Казан: "Татармультфильм", 2013.

4. Төп һәм урта (тулы) гомуми белем бирү мәктәпләрендә рус телендә сөйләшүче балаларны татар теленә өйрәтүдә көтелгән нәтижеләр һәм аларны бәяләү. - Яр Чаллы, 2004.

5. Хәйдәрова Р.З. Гомуми урта белем бирү мәктәпләренен 2 нче сыйныфында укучы рус телле балаларга татар теленнән контроль эшләр. – Яр Чаллы, 2010.

6. Хәйдәрова Р.З., Малафеева Р.Л Татарский язык в таблицах: Таблицы по татарскому языку для работы с русскоязычными учащимися. – Набережные Челны, 2005.

7. Насибуллина Р.Н Татарский язык в таблицах и схемах для русскоязычных учащихся начальных классов. – Казань: Гыйлем, 2008.

8. Фаттахова Р.Ф. Гамәли татар теле. Практический татарский язык. – Казан: Татар.кн.изд-во, 2008.

9. Сүзлекләр.

10. Фән һәм мәктәп, Мәгариф журналлары

11. Digital.1september.ru. Школа цифрового века.

12. Edu tatar. ru. Цифровые образовательные ресурсы

13. "Габдулла Тукай" интерактив мультимедиа уку-укыту эсбабы.

14. Гайнуллина К.Р. Татар теленен орфографик сүзлегә. Казан: Мәгариф, 2010.

15. Саттарова Н.Х., Миңнуллин Р.М., Феоктисова Л.Ш. Хәрефләр бәйрәме. – Казан: Мәгариф, 2004.- 55 б.

16. Күңелле татар теле. Авторлары: Р.З. Хәйдәрова, Г.М. Әхмәтжанова, Л.Ә. Гыйниятуллина. 1 нче һәм 2 нче кисәктә Казан: "Татармультфильм" нәшрияты, 2014.

Электрон эсбаплар исемлегә

Танылган татарлар, сүзлекләр, яңалыклар, татар китаплары

<http://www//ite/antat/ru>

<http://www//tatartele.ru/>

Татарстан халык тарихы

<http://www//tataroved/ru>

<http://miraska.narod.ru>

Тел фонетикасы, морфологиясе, грамматикасы

<http://tugan-tel.at.tt.belem/sarif/>

<http://www.krugosvet.ru>

<http://www.tatar/com.ru>

<http://tugan-tel.at.tt.belem/deres/>

Танылган шәхесләр. Биография, ижаты портретлары.

<http://www.mirrabet.com>

<http://go.mail.ru/>

<p://kitapxane.at.tt>

<http://tatarca.boom/ru>

<http://tatarca.boom/ru>

<http://www.mon.gov.ru> РФ Мәгариф һәм фән министрлыгы

<http://www.ed.gov.ru> Белем бирү буенча федераль агентлык

<http://www.fasi.gov.ru> Фән һәм инновацияләр буенча федераль агентлык

<http://www.obrnadzor.gov.ru> Рособрназор

<http://www.apkppro.ru> РФ мәгариф хезмәткәрләренен квалификациясен күтәрү һәм профессиональ әзерләү академиясе

<http://www.lexed.ru> Федеральный центр образовательного законодательства

<http://www.rustest.ru> Федераль тест үткэрүүзәге
<http://www.tatedu.ru> ТР Мәгариф һәм фән министрлығы
<http://www.edu.kzn.ru> ТР Мәгариф һәм фән министрлығы Белем полрталы
<http://www.mon.tatar.ru>
<http://pedsovet.org> Бөтенроссия интернет-педкиңәшмәсе
<http://www.bytik.ru> Мәгариф системасында яңа технологияләр куллану – халыкара конференция
<http://www.shoolexpo.ru>
<http://www.it-n.ru>
<http://.belem.ru>
<http://.tatcenter.ru> ТР мәгълүмати – аналитик порталы
<http://.Tat.Tatar-inform.ru> ТР мәгълүмат агентлығы
<http://.intertat.ru> ТР электрон газетасы
<http://.vatantat.ru> “Ватаным Татарстан” газетасы
<http://.Tatar-kongres.ru> Бөтендөнья татар конгрессы
<http://.xat.ru> Татар хат алышу хезмәте
<http://.suzlek.ru> on-line русча сүзлек
<http://.Abaga.h16.ru> “Абага чәчәге” олимпиада
<http://.Tugan-tel.at.ru> Шрифтлар һәм IT-технологияләр
<http://.Kitapxane.at.ru> татар телендәге әдәби әсәрләр китапханәсе
<http://.Tatar.com.ru> татар теле сүзлекләр һәм үзәйрәткечләр
<http://.Tatarca.boom.ru> татарча текстлар
<http://.tataroved.ru> Татар тарихы: төрки – татар дөньясы
<http://.selet.ru> “Сәләт” яшьләр үзәге